

آخوند ملا محمد شریف بخاری

بخاری، آخوند ملا محمد شریف پسر محمد حسینی علوی صدیقی مشهور به شریف بخاری و ملا شریف، **محدث** و **مفسر قرآن** در **ماوراءالنهر** در نیمه دوم قرن یازدهم و نیز «اعلم العلمای» **بخارا** بود. او بیشتر به جهت شرح مشکاة المصابیح، مجموعه‌ای از احادیث - که **حسین بغوی** (متوفی ۵۱۶) گردآوری و **خطیب تبریزی** (قرن هشتم) آن را تنقیح کرده بود - شهرت دارد.

فهرست مندرجات

- ۱ - زادگاه
- ۲ - مقام علمی
- ۳ - تدریس
- ۴ - تألیفات
- ۵ - علاقه به شاعری
- ۶ - فهرست منابع
- ۷ - پانویس
- ۸ - منبع

زادگاه

محمد بدیع سمرقندی

[۱] محمد بدیع سمرقندی ملیجا، مُنْکَر الاصلح، ج ۱، ص ۱۵، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.
زادگاه او را «شهر سبز» ذکر کرده و **محمد امین بخاری** (گ ۱۶۲ ر) تاریخ تولد او را ۱۰۲۶ و تاریخ وفاتش را اول صفر ۱۱۰۹ آورده است.

مقام علمی

وی در حیات فکری بخارا در قرن یازدهم سهمی عظیم داشت. محمد امین در تاریخ خود (۱۱۱۰) او را بزرگترین **محدث** زمان خویش در ماوراءالنهر خوانده و مدعی است که «همه علما و مدرّسان و طلبه بخارا شاگردان او بوده‌اند» (گ ۱۶۲ ر). مدرک صریحی دال بر ارتباط محمد شریف با **یوسف بن محمد جان قراباغی** (متوفی ۱۰۴۶)، عالم بخارایی در اوایل قرن یازدهم وجود ندارد؛

[۲] محمد امین بن محمد زمان بخاری، محیط التواریخ، نسخه خطی کتابخانه ملی فرانسه (Cat ۴۷۲ Cat ۴۷۲, I.).
و در آن (همان، گ ۲۲۵ پ) آورده است که همه علمای برجسته ماوراءالنهر شاگردان قراباغی بوده‌اند و این نشان می‌دهد که محمد شریف، اگر هم شاگرد او نبوده، دستکم وارث فکری او بوده است.

تدریس

محمد شریف، مدتی پس از جلوس **سبحان‌قلی خان طوغای تیموری** (حک: ۱۰۹۱-۱۱۱۴) در بخارا، از منصب اعلم‌العلمایی و از «فرجه» مقام‌های تدریس کناره گرفت و در گذر تشکران بخارا **اَکْثَرُ تَشْکُرَانِ** بخارا خانقاهی ساخت و در آن عزلت‌گزید و همان‌جا به تدریس و تألیف مشغول شد.

[۳] محمد بدیع سمرقندی ملیجا، مُنْکَر الاصلح، ج ۱، ص ۱۴۹-۱۵۰، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.
هنگامی که محمد امین به تألیف محیط پرداخت، محمد شریف سال‌ها بود که در خانقاه می‌زیست (گ ۱۶۲ ر). او شعر نیز می‌سرود و از این‌رو در مُنْکَر الاصلح محمد بدیع، بخشی به او اختصاص یافته است.

[۴] محمد بدیع سمرقندی ملیجا، مُنْکَر الاصلح، ج ۱، ص ۱۴۸-۱۵۱، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.

تألیفات

آثار عمده بخاری به این شرح است:

- (۱) حاشیه بر **الفوائد الضیائیة**، شرح معروف **عبدالرحمان جامی** (متوفی ۸۹۸) بر **الکافیة فی النحو این حاجب** (متوفی ۶۴۶)
 - (۲) حاشیه بر شرح دوانی (متوفی ۹۰۷) که شرحی است بر کتاب **عبدالدين ايجی** (متوفی ۷۵۶) به نام **العقاید العضدیة**
 - (۳) حاشیه بر حاشیه خودش و نیز بر حاشیه یوسف بن محمد جان قراباغی بر **العقاید العضدیة** این حاشیه را به **شیخ عنایت‌الله بخاری**، مشهور به «آخوند شیخ» نسبت می‌دهد؛ نویسنده محیط محمد شریف را به اسم «آخوند ملا» می‌شناسد و شاید هر دو به یک تن اشاره کرده باشند، زیرا در آثار فهرست شده محمد شریف حاشیه‌ای بر رساله اثبات واجب قراباغی وجود دارد و این عنوان حاشیه قراباغی بر شرح دوانی بر **العقاید العضدیة** است.
 - (۴) حاشیه بر تهذیب،
 - [۵] محمدبیدیع سمرقندی ملیحا، مُذکر الاصلحاب، ج ۱، ص ۱۴۹، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.
- که احتمالاً مقصود از آن اثر تفتازانی (متوفی ۷۹۱) به نام **تهذیب المنطق و الکلام** است که در منطق مرجع مهمی است. به ظن قوی، حاشیه محمد شریف حاشیه بر حاشیه دوانی بوده است.
- یک اثر دیگر او **حجة الذاکرین لرد المنکرین**، شامل یک مقدمه، سه مقاله و یک خاتمه، است که در ۱۰۷۲ تألیف شده است
- [۶] محمدبیدیع سمرقندی، دفتر هشتم، ص ۲، ش ۲۴، در کتابخانه‌های اتحاد جماهیر شوروی.
 - [۷] محمدبیدیع سمرقندی، دفتر نهم، ص ۵۳، در کتابخانه‌های اتحاد جماهیر شوروی و اروپا و آمریکا، تهران ۱۳۵۸ ش.

علاقه به شاعری

- نصر آبادی** او را به عنوان یکی از «شعراي ماوراءالنهر» نام برده و از ملازمان **عبدالعزیز خان**، حاکم بخارا، دانسته
- [۸] محمد طاهر نصرآبادی، تنکرة نصرآبادی، ج ۱، ص ۴۳۶، چپ وحید دستگردی، تهران ۱۳۶۱ ش.
- و در شرح حال فرزند او، **ملابیدیع سمرقندی**، می‌گوید که ملاشرف بخاری مدرس مدرسه «**امیر تیمور**» سمرقند بوده و اکثر **احکام شرعی** و فتاوی، به مَهر او می‌رسیده است.
- [۹] محمدبیدیع سمرقندی ملیحا، مُذکر الاصلحاب، ج ۱، ص ۴۴۳، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.
- او همچنین یک رباعی از سروده‌های بخاری را ضبط کرده است
- [۱۰] محمدبیدیع سمرقندی ملیحا، مُذکر الاصلحاب، ج ۱، ص ۴۳۶، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.

فهرست منابع

- (۱) محمدامین بن محمد زمان بخاری، محیط التواریخ، نسخه خطی کتابخانه ملی فرانسه (Cat Bibliothèque Nationale ۴۷۲، I).
- (۲) محمدبیدیع سمرقندی ملیحا، مُذکر الاصلحاب، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.
- (۳) محمدبیدیع سمرقندی، دفتر هشتم، در کتابخانه‌های اتحاد جماهیر شوروی.
- (۴) محمدبیدیع سمرقندی، دفتر نهم، در کتابخانه‌های اتحاد جماهیر شوروی و اروپا و آمریکا، تهران ۱۳۵۸ ش.
- (۴) محمد طاهر نصرآبادی، تنکرة نصرآبادی، چپ وحید دستگردی، تهران ۱۳۶۱ ش.

پانویس

۱. ↑ محمدبیدیع سمرقندی ملیحا، مُذکر الاصلحاب، ج ۱، ص ۱۵، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.
۲. ↑ محمدامین بن محمد زمان بخاری، محیط التواریخ، نسخه خطی کتابخانه ملی فرانسه (Cat Bibliothèque Nationale ۴۷۲، I).
۳. ↑ محمدبیدیع سمرقندی ملیحا، مُذکر الاصلحاب، ج ۱، ص ۱۴۹-۱۵۰، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.
۴. ↑ محمدبیدیع سمرقندی ملیحا، مُذکر الاصلحاب، ج ۱، ص ۱۴۸-۱۵۱، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.
۵. ↑ محمدبیدیع سمرقندی ملیحا، مُذکر الاصلحاب، ج ۱، ص ۱۴۹، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.
۶. ↑ محمدبیدیع سمرقندی، دفتر هشتم، ص ۲، ش ۲۴، در کتابخانه‌های اتحاد جماهیر شوروی.
۷. ↑ محمدبیدیع سمرقندی، دفتر نهم، ص ۵۳، در کتابخانه‌های اتحاد جماهیر شوروی و اروپا و آمریکا، تهران ۱۳۵۸ ش.
۸. ↑ محمد طاهر نصرآبادی، تنکرة نصرآبادی، ج ۱، ص ۴۳۶، چپ وحید دستگردی، تهران ۱۳۶۱ ش.
۹. ↑ محمدبیدیع سمرقندی ملیحا، مُذکر الاصلحاب، ج ۱، ص ۴۴۳، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.
۱۰. ↑ محمدبیدیع سمرقندی ملیحا، مُذکر الاصلحاب، ج ۱، ص ۴۳۶، نسخه خطی کتابخانه دولتی فردوسی، دوشنبه، ش ۶۱۰.

منبع

دانشنامه جهان اسلام، بنیاد دانش‌المعارف اسلامی، برگرفته از مقاله «بخاری»، شماره ۶۱۹.

رده‌های این صفحه: **تَرجِم** | **محدثان ایرانی سده یازدهم (قمری)** | **مفسران سده یازدهم (قمری)**

